

Cumhuriyetin altın çocukları özel yetenekli bireylere yönelik hukuki zemin ve politika belgelerinin değerlendirilmesi*

Evaluation of the legal ground and policy documents for the gifted individuals of the golden children of the republic

Gönderim Tarihi / Received: 31.08.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 11.09.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1353310](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1353310)

Şeydanur TURAN¹

Şeniz ANBARLI BOZATAY^{**2}

ÖZ: Ülkelerin en değerli sermayesini nitelikli insan gücü oluşturmaktadır. Beşeri sermaye olan insan gücüne etkin eğitim ve istihdam olanakları sağlanması, ülkenin geleceğine yön vermesi ile ilişkili bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Beşeri sermayenin lokomotif gücünü, gelişmiş ülkelerin uygulamaları ve yapılan araştırmalar ışığında özel yetenekli bireylerin oluşturduğunu ifade etmenin yerinde bir tespit olacağı muhakkaktır. Nitelikli beşeri sermayenin lokomotif gücü olan özel yetenekli bireylerin yetiştirilmesinde eğitim programlarının önemi ise tüm dünyanın üzerinde durduğu, alana ilişkin yasal korumalar geliştirdiği ve politika ürettiği bir konudur. Türkiye'nin nitelikli beşeri gücün lokomotif unsuru olan özel yetenekli bireylere yönelik geliştireceği politikalara katkı sunulması amacıyla derlenen bu çalışmada, Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadarki süreçte, özel yetenekli bireylere dair hukuki zemin ve politika belgelerinin incelenerek özel yetenek alanına ilişkin düzenlemelere olan ihtiyacın varlığına dikkat çekilmektedir. Cumhuriyetin altın çocukları olan özel yetenekli bireylere ilişkin mevzuatın yanı sıra konuya ilişkin diğer hukuki normların da yer aldığı çalışmada, kalkınma planları, şura kararları ve diğer politika belgeleriyle mevcut düzenlemelerin uygulamaya yansıyan yönleri değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, nitelikli beşeri sermaye bakımından oldukça zengin olan Türkiye'de, özel yetenekli bireylere özgü politika geliştirme ve uygulama konusunda çocuğun üstün yararını gözeterek üstün yönlerini bütüncül olarak ele alan bir kamu politikasının varlığına ise rastlanamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Beşeri sermaye, Özel yetenek, Eğitim, Hak, Politika

ABSTRACT: Qualified manpower constitutes the most valuable capital of countries. Providing effective education and employment opportunities to the human capital, which is the human capital, emerges as a matter related to the direction of the country's future. It is certain that it would be appropriate to state that the locomotive power of human capital is created by specially talented individuals in the light of the practices of developed countries and researches. The importance of education programs in raising gifted individuals, who are the driving force of qualified human capital, is an issue that the whole world focuses on, develops legal protections in the field and produces policies. In this study, which was compiled with the aim of contributing to the policies that Türkiye will develop for the gifted individuals who are the locomotive element of qualified human power, the existence of the need for regulations regarding the special talent field is drawn attention by examining the legal basis and policy documents regarding the gifted individuals in the period from the beginning of the Republic's history to the present. In the study, which includes the legislation on gifted individuals, who are the golden children of the Republic, as well as other legal norms on the subject, development plans, council decisions and other policy documents and the aspects of the existing regulations that are reflected in practice are evaluated. As a result of the study, in Turkey, which is quite rich in terms of qualified human capital, it has not been found that there is a public policy that considers the best interests of the child in terms of policy development and implementation specific to gifted individuals, and that considers the superior aspects holistically.

Keywords: Human capital, Gifted abilities, Education, Right, Policy

*Çalışma, Prof. Dr. Şeniz Anbarlı Bozatay akademik danışmanlığında Şeydanur Turan tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden geliştirilerek üretilmiştir.

**Sorumlu Yazar / Corresponding Author

¹Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, Avukat, seydanurturan1@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9920-692X>

²Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, sanbarli10@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4690-9650>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Considering the conceptual studies in the literature, it is seen that there is a single-factor approach according to the Intelligence Quotient (IQ) scoring, which is widely used among the society and the intelligence factor comes to the fore in the context of giftedness (Kutlu Abu, 2022: 7). When it comes to the 1970s, it is seen that dynamic models, in which it is claimed that intelligence interacts with time and the environment, have been put forward by going beyond the traditional approach (Akarsu, 2004:133). Gardner's theory of multiple intelligences is one of these models. Gardner lists the types of intelligence in eight different types. These are: Verbal Intelligence, Logical Intelligence, Visual Intelligence, Musical Intelligence, Bodily Intelligence, Social Intelligence, Inner Intelligence and Nature Intelligence (Özden, 2003: 113-123).

One of the definitions that we frequently encounter in the explanation of the concept of giftedness is the related definition in the report prepared by the United States of America (USA) to contribute to the policy development processes in the field of giftedness. According to this definition; general mental ability, special academic ability, and the ability to think creatively or productively; Individuals who show superior success in one or more of the areas of leadership, visual and performing arts and psycho-motor abilities are expressed as gifted individuals (Marland, 1972).

Methodology

In the study, literature review method was preferred. In the study, because the researcher or the adapted data collection tool was not used and a sample-based field study was not carried out, no explanations were made about the sections of the universe and sample, data collection tools and techniques. In the study, the basic and sub-steps to be followed within the framework of the literature and legislation were determined. At this point, the data obtained as a result of the literature review and the regulations pertaining to the legislation are considered as a source of information. The study has been prepared by making use of scientific books, articles, periodicals, graduate thesis, journals and international agreements, legal norms such as laws, regulations, directives, policy documents and other written materials related to the study subject.

In the preparation of the study, the data sources that will answer the problems and sub-problems of the research were determined. In this direction, the regulations dealing with the problem of the research in the legal ground and policy documents have been examined. After reaching the scientific books, articles, periodicals, graduate thesis, journals and international conventions, legal norms such as laws, regulations, directives, and policy documents that deal with the problem of the research, their originality was checked and the data that would create an answer to the research problem were analyzed. After the obtained data were analyzed, they were used in the study by showing the source and evaluations were made within the framework of the research problem.

Findings and discussion

In the context of Turkey, the legislation and policy documents for gifted individuals were examined and the relevant regulations were evaluated in terms of implementation.

Education, which is a basic human right that everyone has, should be directed towards improving the personality of the human being. It is a fact that each individual is born with different personal characteristics and different physical and mental abilities. The necessity that education should be oriented towards the full development of human beings brings with it the conclusion that it is possible for each child born with different physical, mental and personality characteristics to develop their current abilities in the appropriate direction and to make the potential they have available at the highest level.

Differentiated education programs should be implemented in order for a child born with special talents to use his/her current potential at the highest level and to develop himself/herself fully. The implementation of differentiated education programs, on the other hand, is an obligation that does not contradict the principle of equality with both its constitutional and legal dimensions.

Results and recommendations

It is a fact that every child is born with different personality traits and different physical and mental abilities. Although every child has different innate personalities and abilities, the right to education is a right that is provided to every child without discrimination. The fact that the right to education, which is provided to everyone and protects its existence among the basic human rights, is presented to every individual born with different cognitive structures and abilities in the same direction, without differentiation, contradicts the main function of education. Therefore, making a holistic contribution to the individual, society and the state, differentiating the education in order to develop the talents and interests of children by discovering their talents; It plays an important role in reaching the desired goal to be achieved with education by serving in accordance with the function of education. It is emphasized in this study that this differentiation does not contradict the principle of equality, either semantically or as it is expressed in our Constitution.

It is the most basic conclusion that can be deduced that each individual has the right to education regardless of their different abilities and cognitive characteristics. However, when the function and purpose of this fundamental right that every individual has due to being human are considered together; It is also clear that giving equal education to each individual in the same direction and curriculum will bring about a result contrary to the use of the right. In standard school education, the aim is to provide each student with a set of predetermined knowledge and skills within a specified time period. Gifted children, on the other hand, are children who have different needs from their peers depending on their innate abilities, and who need different education programs for the development of their potential. Therefore, during the academic year, the knowledge and skills planned to be given to the child at school should be applied in the same direction to the gifted students who have already acquired the skills and/or have the capacity to learn very quickly; Failure to provide differentiated and enriched education and training opportunities will result in not meeting educational needs.

With this study, in which the current legal ground and policy documents in Turkey in the field of special talents are evaluated, it is hoped that the state will be encouraged to the public policy making process by increasing awareness in the field of special talents. It is essential to make a determination at the Presidency level in order to resolve the deficiencies in the implementation aspects of the regulations in the legal regulations and policy texts. Considering the talent areas of gifted individuals and the institutions they may be associated with in the long run, it is obvious that all existing ministries will have various duties. For this reason, it is thought that the existence of a supreme council that can work in coordination with the ministries will meet the need for the field.

Giriş

Her çocuk farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelmektedir. Farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelen çocukların gelişimleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Çocukların gelişimlerinde ölçülebilir nitelikteki özelliklerin, güvenilir ölçeklerde tespit edilmesi sonrasında gözlemlenen farklılıkların bir çizelgeye dökülmesi halinde normal dağılım eğrisi karşımıza çıkmaktadır (Enç, 2004:47). Bireylerin ölçülebilir özellikleri bakımından toplumdaki dağılım oranlarını gösterdiği kabul edilen normal dağılım eğrisinin simetrik kanatları, olumlu ve olumsuz yönde farklılık bulduran bireyler ile karşılık bulmaktadır. Normal dağılım eğrisinin simetrik kanatlarını oluşturan bu bireyler, normal eğitimden faydalanamayan, dezavantajlı ve özel eğitim ihtiyacı bulunan birey sınıflandırmasının iki ana grubu olarak değerlendirilen engelli bireyler ile özel yetenekli bireylerdir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)'nde yer alan hükme göre özel yetenekli birey “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat ve liderliğe ilişkin kapasitede önde olan akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, beşeri sermayenin lokomotif gücünü, gelişmiş ülkelerin uygulamaları ve yapılan araştırmalar ışığında özel yetenekli bireylerin oluşturduğunu ifade etmek yerinde bir tespit olacaktır.

Farklı bedensel, zihinsel ve kişilik özellikleriyle dünyaya gelen her bir çocuğun mevcut yeteneklerinin, uygun doğrultuda gelişimlerini sağlayarak sahip olduğu potansiyele en üst düzeyde işlerlik kazandırması; insanın tam gelişimine yönelmiş olma gerekliliğini ifade eden eğitim ile mümkün olabilecektir. İçerisinde bulunulan çağın özellikleri, toplumsal yapı farklılıkları, felsefi akımlar gibi faktörlerin etkileri ile tanım, amaç, politika gelişim süreçleri, uygulamalar bağlamında farklı görünüm alan eğitim olgusunun başlangıcı, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Kavramsal olarak yapılan tanımlamaların ortak noktalarını baz alarak eğitimi, insanlarda istedik yönde kasıtlı davranışlar kazandırma süreci olarak açıklamak mümkündür (Ergüneş, 1998: 9).

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkının farklı bilişsel yetenekler ile dünyaya gelmiş her çocuğa mutlak bir eşitlik anlayışı ile farklılaştırılmadan uygulanması, eğitimin temel işlevine aykırılık teşkil etmektedir. Zira bireylerin yeteneklerine uygun biçimde gelişimlerini sağlayarak mevcut potansiyellerine en üst düzeyde işlerlik kazandırılması eğitimin temel işlevlerinden biridir. Dolayısıyla farklı bilişsel yetenekler ile dünyaya gelmiş çocukların yeteneklerine uygun bir şekilde gelişimlerinin desteklenerek, mevcut potansiyellerini en üst düzeyde kullanabilmeleri ve kendilerini tam manasıyla geliştirebilmeleri için eğitimlerinin farklılaştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Cumhuriyetin altın çocukları olarak nitelenebilecek üstün zekâ ve özel yetenek ile dünyaya gelmiş çocukların yeteneklerini keşfederek hem kendisini gerçekleştirme hem de ülkesi ve insanlığa katkı sağlaması için ülkelerin alana ilişkin politikaya sahip olması, aynı zamanda elindeki hazinenin farkında olduğu anlamına da gelmektedir. Özel eğitim gereksinimi olan özel yetenekli bireylere yönelik alana özgü geliştirilecek politika ve uygulamalar nitelikli beşeri sermayenin doğru ve etkin bir şekilde kullanımını mümkün kılacaktır. Çalışmada, Türkiye'nin bu konuda gerek ulusal gerekse uluslararası hukuki normlar çerçevesindeki yükümlülüklerine dikkat çekilerek, hukuki zemin ve politika belgelerindeki düzenlemelerin uygulamaya yansıyan yönlerindeki eksiklikler de ortaya konularak, milli güç özelliği taşıyabilecek üstün zekâ ve yetenekli bireylere yönelik, tanılama kriterlerine uygun düzenlenecek eğitim programlarının ülke kalkınmasına olumlu yönde katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

Özel yetenekli birey kavramının gelişimi: üstün zekâ ve üstün yetenek

Felsefe, eğitim, psikoloji gibi farklı disiplinlerdeki zekâyâ ilişkin çalışma alanlarının varlığı ve zekânın farklı boyutlarda ele alınması da zekânın kavramsal olarak tanımlanmasının farklılaşması sonucunu beraberinde getirmiştir. Üstün zekâ veya üstün yetenek kavramları üzerinde uzlaşa sağlanan bir tanım bulunmamaktadır. Zekâ ve yetenek kavramlarının birbirlerini etkileyen yönlerinin varlığı düşünüldüğünde, üstün yetenekliliğe ilişkin yapılan tanımların üstün zekâ ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Üstün zekâ ile üstün yetenek kavramları, zekâyâ ilişkin değerlendirmelerin tek faktör ve çoklu etmenlerin dikkate alınmasıyla farklılık göstermektedir.

Alan yazındaki kavramsal çalışmalara bakıldığında üstün yetenek bağlamında zekâ faktörünün ön plana çıktığı ve genel itibarıyla toplum arasında da oldukça yaygın kullanımı olan Intelligence Quotient (IQ) puanlamasına göre tek faktörlü bir yaklaşımın mevcudiyetine rastlanılmaktadır (Kutlu Abu, 2022: 7). 1970’li yıllara gelindiğinde ise geleneksel yaklaşım dışına çıkılarak, zekânın zaman ve çevre ile de etkileşiminin olduğu öne sürüldüğü dinamik modellerin öne sürüldüğü görülmektedir (Akarsu, 2004:133). Gardner’in çoklu zekâ teorisi bu modellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gardner zekâ türlerini sekiz ayrı türde sıralamaktadır. Bunlar: Sözel Zekâ, Mantıksal Zekâ, Görsel Zekâ, Müzik Zekâsı, Bedensel Zekâ, Sosyal Zekâ, İçsel Zekâ ve Doğa Zekâsıdır (Özden, 2003: 113-123).

Üstün zekâyâ ilişkin bir başka yaklaşım Sternberg’in başarılı zekâ kuramı olarak da ifade edilen üçlü saç ayağı teorisidir. Sternberg, zekâ alanlarını birbirinden keskin sınırlar ile ayrılmayan çözümsel, yaratıcı ve pratik zekâ olmak üzere üç farklı alan başlığı ile değerlendirmiştir. Bu bağlamda belirlenen zekâ alanlarına ilişkin ölçüm için klasik zekâ testlerinin yeterli olmayacağı düşüncesi ile geliştirdiği üçlü yetenek testini kullanarak, belirttiği üç zekâ alanına ilişkin yeteneklerin ölçümünü hedeflemiştir. Renzulli ise geliştirdiği üçlü çember modeli ile üstün yeteneğin, normalin üzerinde bulunan yetenek, yaratıcılık ve motivasyon özelliklerinin etkileşimine bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Birbirleriyle etkileşim halinde olan bu unsurları küme şeklinde düşünecek olursak; genel ve özel yeteneği kapsayan özellikler ile yeni deneyimlere açık olma, orijinal düşünme şeklinde de ifade edebileceğimiz yaratıcılık ve motivasyon unsurlarının kesişme noktasında üstün yeteneğin varlık göstereceği ifade edilmektedir (Akarsu, 2004: 132).

Üstün yetenek kavramının açıklanmasında karşımıza sıklıkla çıkan tanımlardan biri de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından üstün yetenek alanına ilişkin politika geliştirme süreçlerine katkı sağlaması amacıyla hazırlanan raporda bulunan ilgili tanımdır. Bu tanıma göre; genel zihinsel yetenek alanı, özel akademik yetenek ile yaratıcı veya üretici düşünce yeteneği; liderlik, görsel ve gösteri sanatlarıyla psiko-motor yetenek alanlarının birinde veya birkaçında üstün başarı gösteren bireyler üstün yetenekli bireyler olarak ifade edilmektedir (Marland, 1972).

Türkiye’de özel eğitim hizmetleri konusunda çıkarılan ilk kanun niteliği taşıyan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (ÖEMÇK)’na dayanarak çıkarılan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na Bağlı Özel Okullar Yönetmeliği’nde üstün zekâ ve üstün özel yetenek kavramlarının tanımsal karşılıkları görülmektedir. Bu yönetmeliğin özel eğitime muhtaç çocukların gruplanması başlıklı maddesinde üstün zekâ “zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 veya daha yukarı olan”; üstün özel yetenek ise “zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 110 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, teknik ve benzeri alanlarda yaşlılarından belirli ölçüde üstün olan” olarak ifade edilmiştir (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği, 1985).

1991 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplanan Özel Eğitim Konseyi’nin yapmış olduğu çalışmalarda üstün zekâ ve üstün yetenek kavramlarına ilişkin tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu’nda ‘üstün zekâ’ ve ‘üstün özel yetenek’ kavramları ‘üstün yetenek’ üst başlığı ile ifade edilerek “genel ve/veya özel yetenekleri açısından yaşlılarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişiler” olarak tanımlanmıştır (Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, 2013). 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde “Üstün yetenekli birey: Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey” şeklinde tanımlanmıştır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006). 31/05/2006 tarihli 26184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ni yürürlükten kaldırarak 07/07/2018 tarihli 30471 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikte özel yetenek kavramı benimsenerek “Yaşlılarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat ve liderliğe ilişkin kapasitede önde olan akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018)” tanımı geliştirilmiştir.

Üstün/özel yetenekli bireylerin özellikleri

Her çocuk farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelmektedir. Farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelen çocukların gelişimleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Çocukların gelişimlerinde ölçülebilir nitelikteki özelliklerin, güvenilir ölçeklerde tespit edilmesi sonrasında gözlemlenen farklılıkların bir çizelgeye dökülmesi halinde normal dağılım eğrisi karşımıza çıkmaktadır (Enç, 2004: 47). Bireylerin ölçülebilir özellikleri bakımından toplumdaki dağılım oranlarını gösterdiği kabul edilen normal dağılım eğrisinin simetrik kanatları, olumlu ve olumsuz yönde farklılık bulduran bireyler ile karşılık bulmaktadır. Normal dağılım eğrisi dikkate alınarak, zekâ düzeyi açısından çocukların belirli yaşlarda tipik davranış özellikleri gösterdiği ifade edilebilmektedir (Sak, 2010: 57). Normal dağılım eğrisinin simetrik kanatları, birbirlerine benzer ve genel geçer gelişim özellik gösteren çocukların varlıklarının yanı sıra, farklı gelişimsel özellik gösteren çocukların da var olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Özel yetenekli bireylerin gelişimsel özelliklerini belirlemek için vaka incelemelerinin yanı sıra yaratıcılık, grup zekâ, bireysel zekâ ve grup başarı testleri gibi güvenilir ölçekleri kullanan uzmanlar, özel yetenekli çocukların tipik gelişim gösteren akranlarına göre farklı özellikler gösterdiklerini tespit etmişlerdir (Bildiren ve Uzun, 2007: 33). Akranlarına nazaran farklı gelişim gösterdikleri tespit edilen özel yetenekli bireylerin, benzerleri arasında ortak özellik gösterdikleri çeşitli çalışmalar ile ortaya konulmuştur. Bu özellikler genel olarak şu başlıklar altında toplanabilmektedir:

- Erken gelişen şaşırtıcı duygusal derinlik ve hassasiyete sahip olmaları
- Güçlü merak duygusuyla hareket etmeleri
- İlgilendikleri ve üstün yetenek gösterdikleri alanlara yönelik yüksek tutku hatta takıntılı davranış gösterme
- İlginç veya olgun mizah anlayışına sahip olma
- Yaratıcı problem çözme ve yaratıcı ifade ortaya koyabilme
- Kendinin, sosyal ve küresel sorunlar hakkında farkındalık düzeyinin yüksek olması hatta bu konuda yüksek kaygı yaşama (Davidson Institute, 2020).

Özel yetenekli çocukların bedensel özellikleri bakımından;

- Akranlarına göre daha kilolu doğdukları,
- Fiziksel özellikleri bakımından akranlarından üstün oldukları,
- Akranlarından daha erken sürede yürüdükleri ve konuştukları,
- Sağlıklarının akranlarından daha iyi olduğu,
- Omuzlarının daha geniş yapıda ve ciğerlerinin daha kuvvetli olduğu yapılan çalışmalar neticesinde elde edilmiştir (Çağlar, 2004: 114).

Bilişsel özellikler bağlamında yapılan sınıflandırma ise tespit edilen ortak özelliklerin bazıları;

- Geniş hayal gücüne sahip olunması
- Merak düzeyinin yüksek olması ile hızlı öğrenme
- Öğrenmeye karşı ilgi ve karmaşık düşünme becerisine sahip olma şeklinde ifade edilebilir (Silverman, 1993: 5).

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda özel yetenekli bireylerin, bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda akranlarına kıyasla farklı özellikleri olduğu sonuçlarına ulaşılabilmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin akranlarından olumlu düzeyde farklılık gösterdikleri ve bilişsel özellik bakımından daha önde olduğu ifade edilirken öğrenme güçlüğü yaşayan özel yetenekli öğrencilerin varlığı da unutulmamalıdır. Öğrenme güçlüğü yaşayan özel yetenekli öğrenciler, iki kere özel öğrenci olarak ifade edilmektedir. İki kere farklı özel çocuklar üstün yetenek tanısı alıp öğrenme güçlüğü yaşayabilirken; öğrenme güçlüğü tanısı alan öğrencinin, güçlüklerin yeteneklerini örtmesi dolayısıyla potansiyelleri belirlenememiş olması da söz konusu olabilir. İki kere farklı özel öğrenciler bu durumların yanı sıra öğrenme güçlükleri ile yeteneklerinin birbirlerini örtmesi halinde herhangi bir tanı almayarak ortalama bir öğrenci özelliği de gösterebilmekte ve potansiyelleri belirlenememektedir (Bildiren ve Fırat, 2020: 224-246).

Özel yeteneğin tanınması

Çocukların zihinsel kapasite ve potansiyellerine ilişkin bireysel nitelikteki bilgilerin toplanarak karar verilmesi olarak ifade edilen tanılama, bireyin kendini tanımasında olduğu kadar ihtiyacı olan eğitim olanaklarının bilinmesine de destek olan bir süreçtir (Sak, 2017: 562). Üstün zekâ ve yeteneğin ortaya konması ya da mevcut potansiyelin keşfedilmesine yönelik yapılan çalışmalar tanılama sürecini oluşturmaktadır. Tanılamadaki temel amaç bireyi tanıma, bireyin potansiyelini yordama, sınırlılıklarını ve üstün yanlarını ortaya koyarak sonuç olarak bireyin kendini tanımasına ve potansiyelini keşfetmesine olanak sağlamaktır. Bu süreçte bireyin yaşatlarından/çağdaşlarından olan farkını ortaya koymak önem kazanmaktadır.

Özel yetenek alanında yapılacak olan çalışmaların başlangıcı güvenilir ve yeterli bir tanılama süreci ile başlamaktadır. Bu süreçte bir ülke ya da bölgedeki bütün çocuk veya gençlere test uygulanmasının mümkün ve mantıklı olmayışı bir dizi ön seçimlerin oluşması aşamasını beraberinde getirmiştir. Anne-baba bilgisi, öğretmen görüşü, takvim yaşının buldukları sınıf seviyesinin altında olanlardan başlamak, birtakım bilgi dallarında öğrencilerin elde ettikleri başarıları dikkate almak ve üstün yetenekli öğrencilerin bulunma ihtimali fazla olan okullarda tarama işlemi gerçekleştirmek ön seçim sürecinde başvuru başlıca seçimler arasında gelmektedir (Enç, 2005: 96).

Üstün/özel yetenekli bireylerin tanınmasında, ortak davranış örüntülerinin ve çocukların akranlarından ayrılan niteliklerinin bilinmesi bireyin doğru tanınmasında önemli görülmektedir. Ortak davranış örüntülerinin sınıflandırılmasında temelde göze çarpan hızlı öğrenme, tutku ve nevi şahsına münhasır olma başlıkları altında toplanan üç özellik bulunmaktadır. Belirtilen özelliklere ilaveten; çocuğun üstün yararına hareket edilmesi, mümkün olduğunca erken tanınması, objektif tanılama araçlarının kullanımı ve süreklilik ilkesine uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Tanılama süreçleri incelendiğinde ortaya çıkan sınıflama ise bireysel zekâ testleri, yaratıcılık testi, derecelendirme ölçekleri, grup başarı testleri grup zekâ testleri sözel olmayan yetenek testi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Tanık Önal, 2019:1593-1595). Her testin üstün yönleri ve sınırlılıkları olduğundan hareketle yapılacak teste karar verilmesi gerekmektedir. Bireysel testler potansiyeli ortaya koymada iyi olduğu kadar zaman ve ekonomik maliyet yüksekliğini de beraberinde getirmektedir. Diğer yandan ekonomiklik içeren grup testleri de bireyin potansiyelini yordamada sınırlı kalabilmektedir.

Türkiye’de özel yetenekli bireylerin eğitimi konusunda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) uhdesinde bulunan ve destek eğitim niteliğinde hizmet sunan Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)’nin büyük bir rolü bulunmaktadır. BİLSEM için öğrenci tanılama ve tespit süreci MEB tarafından yürütülmektedir (Tarhan ve Kılıç, 2014: 35). MEB, öğrenci tanılama sürecini aday belirleme adımı ile başlatmaktadır. Sınıf öğretmenleri tarafından genel zihinsel yetenek alanı, görsel sanatlar yetenek alanı ve müzik yetenek alanı için aday gösterilen öğrencilerin BİLSEM seçmelerine katılmaları sağlanmaktadır. Bu aşamada, öğrencilerin BİLSEM seçmelerine katılmalarının sağlanmasının yanı sıra bağlı buldukları mülki idare sınırları içerisinde yer alan rehberlik araştırma merkezlerine yönlendirmeleri yapılarak bireysel tanılama işlemini yaptırımları da önerilebilmektedir. Birinci adımın ardından ikinci basamak olarak grup tarama uygulamaları yapılmakta ve ardından bireysel değerlendirme ile süreç tamamlanmaktadır. Bireysel değerlendirme aşamasında öğrenciler genel yetenek, müzik yeteneği ve görsel sanatlar yetenek alanı olmak üzere üç farklı alandan aday gösterilebilmektedirler. Genel yetenek alanında öğrencilere bireysel zekâ testleri uygulanmaktadır. Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV), Kaufman Kısa Zekâ İkinci Sürümü (KBIT-2) ve Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS) BİLSEM öğrenci seçim aşamasında uygulanan bireysel zekâ testlerine örnek olarak verilebilmektedir. Aday gösterme süreci ile başlayıp grup tarama ve bireysel değerlendirme süreçlerini başarı ile tamamlayan öğrencinin BİLSEM’e seçilme işlemi tamamlanmış olacaktır (Şahin ve Zorlu, 2022: 873-876).

Temel bir insan hakkı olarak eğitim

İnsan hakları, bireylerin ve toplumsal grupların bir arada yaşama isteğini birleştirerek genel bir uzlaşma ve iç barış oluşturması düşüncesiyle üst değer olarak nitelendirilmektedir (Erdoğan, 2000:200). İnsanın insan olma vasfıyla özgürlüklere sahip olduğunu, devletin de bunlara dokunamayacağını ifade eden insan hakları düşüncesi, 17.yy itibarıyla tabii hak doktrini etkisi altında ortaya çıkmıştır (Kapani,

2013:30). Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, Fransız İhtilali ve Avrupa'daki protestan grupların vicdan hürriyetlerinin kazanımı için verdikleri mücadelelerin, İHEB'in oluşum sürecine tesiri bulunsa da insan haklarının doğuş sürecini ifade etmekte yeterli olmamakta; insan hakları idealinin doğru anlaşılabilmesi için ilk çağ tabii hukuk düşüncesine başvurmayı gerektirmektedir (Çağıl, 1984:80). Tabii hukuk doktrininin temel hareket noktaları olan akıl ve insan tabiatı kavramları dikkate alındığında ise, insanı erdeme ulaştırmada akli bir yol gösterici olarak gören ve insanın sırf insan olma sıfatıyla saygıya değer olduğu görüşlerini ifade eden Stoacı felsefe ile Roma hukuk düşüncesinin, tabii hukuk doktrinine dayanak oluşturduğu görülmektedir (Erdoğan, 2006: 46).

İnsan hakları konusu, 20.yy'ın başından itibaren yürütülen faaliyetler neticesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler'in temel amaçları arasında yerini almıştır. Bu amaç doğrultusunda insan haklarının korunması ile geliştirilmesiyle yetkilendirilen 'Ekonomik ve Sosyal Konsey' kurulmuş ve bünyesindeki insan hakları komisyonunun yapmış olduğu çeşitli çalışmalar neticesinde 10 Aralık 1948 tarihinde İHEB ilan edilmiştir (Birinci, 2017:81). Bildiri'de yer alan başlıca haklardan biri eğitim hakkıdır. Bildiri'nin 26.maddesinde, herkesin eğitim hakkına sahip olduğu; teknik ve mesleki öğretimden herkesin faydalanması gerekliliğinin ifade edilmesi ile birlikte yükseköğretimin de herkese tam eşitlikle açık olması gerekliliğinin (İHEB, 1948) düzenleme altına alındığı görülmektedir.

İHEB ile dile getirilen hakları koruyan ve insan hakları sözleşme ağının bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'yı birleştirmek amacıyla kurulan uluslararası yapı olan Avrupa Konsey'i tarafından, Avrupa'nın savaş sonrası karşı karşıya kaldığı insan hakları ihlallerine bir tepki olarak 1950 yılında hazırlanmıştır (Harris vd, 2013:1). AİHS'nde 1 No'lu Protokolü ile düzenleme altına alınan haklardan biri de eğitim hakkıdır. AİHS 1 No'lu Protokolün 2. maddesi;

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneyeceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.”

hükmüne yer vermiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 No'lu Protokolün 2. Maddesi Hakkında Rehber, 2015). AİHS'nin 1 No'lu Protokolü ile düzenlenen bu hüküm ile de bireysel eğitim hakkının güvence altına alındığı görülmektedir (Akbulut, 2013:533).

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı, sahip olunan diğer hakların bilinmesi, nitelikli bir şekilde kullanılması, korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim hakkının üstlendiği bu rol doğrultusunda hem bireysel hem de toplumsal gelişmenin sağlanmasının, herkesin ilgi ve yeteneklerine uygun şekilde eğitim hakkını kullanması ile yakından ilişkili olduğu sonucunu beraberinde getirmektedir (Kepenekçi, 2004: 201).

Özel yetenekli bireylerin eğitim haklarına ilişkin anayasal güvence

Anayasal hak bağlamında 1924 Anayasası ile öğretim serbestliği, genellik, parasız ve zorunlu ilköğretim ilkelerinin benimsendiği eğitim hakkı; 1961 ve 1982 Anayasalarında devlete bir edimi yerine getirme yükümlülüğü yükleyen pozitif statü hakları kapsamında değerlendirilmektedir (Sürer, 2022:2). 1982 Anayasası'nın 42. maddesi dikkate alındığında eğitim hakkının devlete pozitif anlamda bir yükümlülük yüklediği görülmektedir. Bu minvalde eğitim ve öğrenim hakkının, pozitif statü hakları içerisinde yer aldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Anayasal bağlamda, hiç kimsenin eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamayacağı ifadesi, dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu belirten İHEB, AİHS gibi temel insan hakları belgelerindeki düzenlemelerle aynı doğrultudadır.

Anayasanın eğitim hakkını düzenleyen 42. maddesinde özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik devletin tedbir alma yükümlülüğü anayasal boyutta düzenleme altına alındığı görülmektedir. Özel yetenekli bireylerin özel eğitim ihtiyacı olması dolayısıyla ilgili hükmün özel yetenekli bireyleri kapsam içerisine aldığı sonucu çıkarılmaktadır. Anayasa m.42 gereği, eğitim hakkından kimsenin mahrum edilemeyeceği ile özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere yönelik devletin tedbir alma yükümlülüğü birlikte değerlendirildiğinde, özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim programları eşitlik ilkesine aykırılık taşımayan anayasal bir yükümlülük olarak değerlendirilecektir.

Uluslararası hukuki metinlerde yer alan düzenlemeler çerçevesinde özel yetenekli bireylerin eğitim hakkı

Uluslararası hukuk bağlamında antlaşma, iki veya daha fazla uluslararası hukuk aktörünün uluslararası hukuk kaideleri içinde hukuki sonuç yaratmaya yönelik açıkladıkları irade beyanları olarak tanımlanabilir (Aksar, 2013:106). Uluslararası sözleşmelerin iç hukuktaki yeri, hukukun tartışmalı konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası sözleşmelerin iç hukuka aktarılması konusunda karşımıza çıkan yaklaşımlardan biri olan düalist yaklaşıma göre, iç hukuk ve milletlerarası hukuk iki ayrı düzlem olduğu için antlaşmaların iç hukukta doğrudan yeri olmayıp, uluslararası antlaşma hükümlerinin ayrı bir kanunla iç hukuk kuralına dönüştürülmesi gerekmektedir (Çelik, 1988:49). Monist yaklaşım ise, antlaşmaların iç hukukun bir parçası olduğunu savunarak, milletlerarası sözleşmelerin normlar hiyerarşisinde karşılığını kanun veya kanun üzerinde olduğu düşüncesini savunmaktadır (Batum, 1993: 30-31). 1982 Anayasası'nda yer alan düzenlemeler doğrultusunda uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuzdaki yeri dikkate alınarak Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmeler ile taraf sıfatı kazandığı ve sözleşmeye ilişkin hükümlerin uygulanması noktasında yüklenen sorumluluk dolayısıyla hükümlerin uygulanması gerektiğini de ayrıca taahhüt eder bir konumu geldiği ifade edilebilmektedir.

7217 sayılı Resmi Gazete'de 27/05/1949 tarihinde yayınlamak yürürlüğe giren İHEB'de başlıca bahsedilen haklar arasında eğitim hakkı yerini almaktadır (Bakanlar Kurulu Kararı, 1949). Beyannamenin 26. maddesinde, herkesin eğitim hakkına sahip olduğu, ilk ve temel eğitimin mecburi olması gerekliliğinin yanı sıra teknik ve mesleki öğretimden herkesin faydalanması gerektiği ile yükseköğretimin herkese tam eşitlikte açık olması gerekliliği düzenlenmiştir. Ayrıca maddede eğitimin insanın kişiliğini tam geliştirmeye yönelmiş olması ifadesi ile eğitimin amacına da vurgu yapılmaktadır. Herkese eşit bir eğitim programının uygulanması, farklı anlayış ve kavrayış özellikleri bulunan özel eğitim öğrencilerinin, eğitim hakkından amacı doğrultusunda yararlanamamaları ve mağduriyet yaşamalarına sebebiyet vereceği aşikardır. İHEB çerçevesinde devletlerin hakların ana garantörlüğünü üstlenmeleri, insan haklarını sağlama sorumluluğunu beraberinde getirmektedir (Anbarlı Boztaş, 2022: 253). Dolayısıyla İHEB'de eğitim hakkını düzenleyen madde kapsamında, eğitim hakkına herkesin sahip olması ve eğitimin insan kişiliğini tam geliştirmeye yönelik olması durumu birlikte değerlendirilerek, özel eğitime ihtiyacı bulunan öğrencilerin eğitim haklarının gözetilerek ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim programının hazırlanması gerekliliği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu bir başka uluslararası sözleşme, çocuğun yüksek yararı ve çocuğun görüşünün dikkate alınması ile ayırım gözetmeme, yaşama ve gelişme hakkının gözetilmesi gibi temel ilkeler üzerine şekillenen Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun üstün yararını temel prensiplerinden biri olarak kabul ederek sözleşmede çocuklara tanınan hakların uygulanmasını sağlamak amacıyla taraf devletlerin yasal veya idari boyutta çeşitli tedbirler alması gerekliliğini hüküm altına almıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi, eğitim hakkını 29.maddesi ise çocuk eğitiminin amaçlarını düzenlemektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995). Bu hükümler doğrultusunda Sözleşme'nin, çocuğun eğitim hakkını fırsat eşitliği temeli üzerine gerçekleştirilmesi görüşünü benimsediği ifade edilebilmektedir. Ayrıca eğitimin çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi amacına yönelik olmasını düzenleyen hüküm, anlamsal bağlamda özel yetenekli çocukların ilgi ve yeteneklerinin keşfedilerek yeteneklerini en üst düzeyde kullanabilecekleri eğitim programlarının uygulanmasının gerekçesini de oluşturduğu görülmektedir.

Türk mevzuatında özel yetenekli bireyler

Üstün başarı gösteren veya üstün yeteneğe sahip bireylere çalışmalarının desteklenmesi amacıyla alan bazında sınırlamaların olduğu kanunların yanı sıra, bireylere özgü, kullanmakla tükenen, genel nitelikte olmayan şekli kanunların varlığına rastlamak mümkündür. Alana ilişkin düzenlenen kanunlara verilecek ilk örnek 16 Nisan 1929 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkındaki Kanun'dur. Özel yetenekli öğrencileri doğrudan kapsama alması dahi atıfta bulunularak yasal mevzuata sunduğu katkı bakımından önemli bir yer edinen 1416 sayılı kanunun ilk halinde, yabancı memleketlere gönderilmek üzere seçilecek öğrencilere yönelik

yapılacak giriş sınavına, diğer öğrencilerden zekâ ve karakter bakımından üstün olan öğrencilerin aday olabileceği düzenlenmiştir (1416 Sayılı Kanun, 1949)

1416 sayılı kanuna atıfta bulunarak çıkarılan 5245 Sayılı İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun'da müzik alanında sahip oldukları olağanüstü yetenek ile gösterdikleri başarı dolayısıyla İdil Biret ve Suna Kan'ın tahsillerini tamamlamak üzere yabancı ülkelere gönderilmelerinin usul ve esaslarını düzenlediği görülmektedir (5245 Sayılı Kanun, 1948). Şekli kanun niteliğinde olan 5245 sayılı kanun, üstün yeteneklilerin eğitimini doğrudan düzenleme altına alması yönüyle mevzuat gelişiminde önemli adımlar atılmaya başlandığının göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. 5245 sayılı kanunu yürürlükten kaldıran 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun, güzel sanatlar alanındaki kapsamı genişleterek, üstün yetenek sahibi çocukların yurtiçinde veya yurtdışında yeteneklerini geliştirecekleri eğitimleri olarak yetiştirilmelerini düzenleme altına almıştır (6660 Sayılı Kanun, 1956). Bir süre sonra kaynak yetersizliği gerekçesi ile kanunun uygulanamaz hale gelmesinden dolayı 1976 yılında Özel Statü Yönetmeliği çıkarılarak üstün yetenekli öğrencilerin Devlet Konservatuvarlarında yoğun eğitim görmelerine olanak sağlanmıştır. Halen yürürlükte olan kanunun uygulamada karşılık bulmadığı gözlemlenmektedir (Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, 2013).

1970'li yılların başında yürürlüğe giren, Türk milli eğitiminin temel amaç ve ilkelerini belirleyen Milli Eğitim Temel Kanunu, üstün zekâ ve yetenekli bireylerin eğitimlerini kapsayan düzenlemeler ile alana ilişkin gerekçe oluşturacak niteliğe sahiptir. Kanunun çeşitli maddelerinde yer alan düzenlemeler ile üstün yetenekli çocukların tespitiyle bu doğrultuda eğitim olanaklarının sağlanmasını devletin yükümlülüğü olarak belirtildiği görülmektedir. Milli eğitim hizmetinin, toplumu ihtiyaçları ile birlikte vatandaşların ilgi ve yeteneklerine göre düzenleneceğini hüküm altına alan kanun, aynı zamanda kişilerin eğitim süreçlerinde yetenekleri doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yönlendirilerek yetiştirileceğini düzenlemiştir. Ayrıca temel eğitim kurumlarının, vatandaşların ilgi ve yetenekleri ölçüsünde yararlanmasını ifade etmekle beraber eğitimde fırsat eşitliği sağlanması gerektiği vurgusu ile özel eğitim ihtiyacı bulunan çocukların yetiştirilmesinde devletin özel tedbirler alması gerekliliği de belirtilmiştir.

Özel eğitim hizmetlerine yönelik düzenlemeleri ile önemli bir yasal adım olarak karşımıza çıkan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (ÖEMÇK), normal eğitimden faydalanamayan, bu sebeple özel eğitim ihtiyacı bulunan çocukların eğitimlerine yönelik usul ve esasların belirlemektedir. Kanuni düzenlemede üstün zeka ile özel yetenek kavramlarına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı görülmekle birlikte bu çocuklara yönelik sınıfların ve özel okulların açılacağı da hüküm altına alınmıştır.

Özel eğitim alanına yönelik atılan bir başka önemli adım olarak karşımıza çıkan Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de her ne kadar doğrudan üstün veya özel yetenekli ifadesi kullanılmamış ise de üstün yetenekli bireylerin özel eğitim ihtiyaçlarının olduğu kabulü ile ilgili hükümlerin özel yetenekli çocukları da kapsayacağı genel görüş olarak benimsenmiştir. Ayrıca ilgili düzenlemede, özel eğitim gereksinimi olan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilerek uygulanmasının esas olduğu özel eğitimin temel gereklerinden olduğu da hüküm altına alınmıştır.

Öğrencileri hem hayata hem üst öğrenime hazırlamak için ilgi ve yeteneklerin geliştirilmesini sağlamayı, ilköğretimin temel amaçlarından biri olarak açıklayan İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, özel yetenekli öğrencilerin eğitim süreci ile ilgili olarak değerlendirilebilecek düzenlemelere yer vermiştir. Sınıf yükseltme, öğrenci davranışlarını değerlendirme üst kurulunun da görevleri arasında sayılan özel yeteneğe sahip olduğu belirlenen öğrencinin ilgi alanlarına yönlendirilmesi ve bu doğrultuda çeşitli kurum-kuruluşlar ile iş birliği yapılması ilgili düzenlemelere örnek olarak gösterilebilmektedir. 2014 yılında yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükte bulunan yönetmelik ile de sınıf yükseltme, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması ve destek eğitim odalarının açılmasına ilişkin düzenlemelerin mevcudiyeti görülmektedir.

Eğitim alanındaki düzenlemeleri içeren bir başka temel yönetmelik olan Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde, özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrenciler bağlamında gelişim özellikleri ile birlikte yetenek ve ilgilerinin dikkate alınması gerekliliği belirtilmiştir. Bu öğrencilere yönelik

bireyselleştirilmiş eğitim planının hazırlanması ise zorunluluk olarak kabul edilmiştir. İlgili yönetmeliğin önem arz eden bir başka konusu Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM)'e ilişkin düzenlemedir. ARGEM, yatılı ve tam zamanlı bir şekilde özel yetenekli öğrencilere hizmet sunan bir kuruluştur.

Alanda ilişkin önemli bir düzenleme olarak karşımıza çıkan ÖEHY, yetenek alanını özel yetenekli öğrencilerin tanınmasında yapıldığı genel zihinsel yetenek, görsel sanatlar ve müzik olarak ifade ederek özel yetenekli öğrencilerin yetenek alanları doğrultusunda takip ettikleri dersleri destek eğitim odasında zenginleştirme ve hızlandırma yoluyla farklılaştırılarak verilmesi gerekliliğini düzenleme altına almıştır. Özel yetenekli bireylerin eğitiminde benimsenen temel esasın eğitim alınan alanlarla ilgili üst düzey becerileri kazandıracak zenginleştirmeler olduğunu belirten yönetmelikte, destek eğitim vermek üzere BİLSEM'lerin açılacağı hüküm altına alınmıştır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Bir başka düzenleme olan 2003 yılında yayımlanan İlköğretimde Yönelme Yönergesi, 10. Maddesinde şube rehber öğretmenin yapacağı işleri düzenleme altına alındığı görülmektedir. Bu madde altında düzenleme altına alınan konulardan biri, özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrenciler ile ilgilidir. İlgili maddeye göre, şube rehber öğretmenin, üstün yetenekli öğrenciler ile özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi ve yöneltilmelerinin sağlıklı yapılabilmesi için okulundaki rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle, eğer yoksa okulun bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezi ile iş birliği yapması gerektiği ifade edilmiştir (İlköğretimde Yönelme Yönergesi, 2003).

ÖEHY'ye dayanılarak hazırlanan Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, bilim ve sanat merkezlerinin kuruluş, eğitim ve öğretim, yönetim ve işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemekte olup BİLSEM'lerin kuruluşu, öğrencilerin seçimi ile kayıt-kabul işlemlerini, öğretmenlerin seçimi ve hizmet içi eğitimleri ile BİLSEM bünyesinde gerçekleştirilecek olan eğitim ve öğretim hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Bilim ve Sanat Merkezleri, Türk Milli Eğitiminin temel amaç ve benimsediği ilkeler doğrultusunda bünyesinde eğitim gören özel yeteneğe sahip öğrencilerin yetenek alanlarını erken yaşta fark edilmesini sağlayarak kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını amaçlamaktadır. Aynı zamanda Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyerek, ulusal ve evrensel değerleri tanıyan, yeteneklerini ulusal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirmesini; yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini kazanarak disiplinler arası düşünme ile sorun çözmeye yönelik proje geliştirmelerini sağlayarak kendilerini gerçekleştirmelerini ve bilimsel düşünce ile estetik değerleri birleştirerek üretken birey olarak yetişmelerini sağlar. BİLSEM'lerde yürütülen eğitim hizmetleri özel yetenekli öğrencilerin ihtiyacı doğrultusunda hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı doğrultusunda gerçekleştirilmekle beraber hazırlanan program öğrenci merkezli yürütülmektedir. Örgün eğitim dışında yürütülen eğitim ve öğretim etkinlikleri ile öğrencilerin yeteneklerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak uygulamalara yer verilecek olması da BİLSEM yönergesinde belirtilen temel ilkeler arasında yer almaktadır (Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2018).

Türk politika belgelerinde özel yetenekli bireyler

Milli eğitim şurası kararları

Birincisi 1939 yılında düzenlenmekle birlikte tavsiye kararı niteliğinde olan Milli Eğitim Şura Kararları, 2021 yılı ile birlikte yirmi karar sayısına ulaşmıştır. Bu kararlarda 04/02-14/02/1953 tarihleri arasında düzenlenen 5.Milli Eğitim Şurası'na kadar üstün yetenekli öğrencilere yönelik kararlara rastlanılmamıştır. Özel eğitim konusu ile Korunmaya ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun yeniden değerlendirildiği bu şurada üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocukların zihin kabiliyetleri bakımından diğer çocuklardan ayrıldığı ifade edilmekle birlikte, tespiti ve yetiştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği ifade edilmiştir (Beşinci Milli Eğitim Şurası, 1990).

05/02-15/02/1962 tarihleri arasında düzenlenen 7.Milli Eğitim Şurası, üstün yetenekli çocukların eğitimlerine yönelik önerileri kararlaştırılması bakımından önemli bir niteliğe sahiptir. Şuranın açılış konuşmasında dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Hilmi İncesulu, üstün yetenekli öğrenciler için lise ve sanat enstitüsü kurulmasından söz etmektedir. İncesulu ayrıca üstün yetenek sahibi öğrencilerin eğitimleri konusunda ayrı bir okul çalışması yapılması gerekliliğini de vurgulamıştır (Yedinci Milli Eğitim Şurası, 1962).

28/09-03/10/1970 tarihlerinde 8.Milli Eğitim Şurası düzenlenerek kredi sistemine dayanan mezuniyet anlayışı ile üstün yetenekli öğrencilerin eğitim imkanlarında dolaylı olsa dahi iyileştirilme gerçekleştirilmiş ise de kısa bir süre sonra bu sistem kaldırılmıştır. Aynı zamanda şura belgelerinde yer alan üniversite öncesi eğitim sürecine ilişkin sorunlar içerisinde üstün zekâ yeteneğe sahip öğrencilerin gelişmelerinin sağlanarak eğitim sürecinde israf edilmemeleri gerektiği belirtilmiştir (Sekizinci Milli Eğitim Şurası, 1970) . 1974 yılına geldiğimizde 9.Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar kapsamında, üstün yetenekli çocuklara ilişkin doğrudan düzenleme bulunmamasına rağmen eğitimde fırsat eşitliği kapsamında özel eğitim ihtiyacı bulunana öğrencilere yönelik devletin gerekli tedbirler alması konusundaki yükümlülüğünün belirtilmesi önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası, 1974).

Üstün zekalıların eğitimlerinin özel eğitim alanı içerisine alınmasına ilişkin karar ile gelişme katedilen 11.Milli Eğitim Şurası'nın yanı sıra 12.Milli Eğitim Şurası'nda alınan üst özel sınıfların açılması, fen liselerinde eğitim gören öğrencilere yönelik özel eğitim programlarının hazırlanması kararları ile de alana ilişkin önemli adımlar atıldığı görülmektedir. 15.Milli Eğitim Şurası'nda 'Milli Eğitimin Finansmanı' başlığı altında alınan kararlar kapsamında beyin göçüne dikkat çekilerek nitelikli insan gücünün kaybedilmemesine yönelik Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışma başlatması gerekliliği ifade edilmiştir. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik ayrıca kararların alındığı 17.Milli Eğitim Şurası'nda üstün zekâlı çocukların eğitimlerinin, üniversitelerde alana ilişkin açılan sertifika programlarını tamamlayan öğretmenler tarafından verilmesi kararlaştırılmış ayrıca üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi için ilgili kurumlar ile işbirliği yapılmasıyla beraber araştırma birimleri, okullar açılarak öğrencilerin ailelerinin maddi olarak desteklenmesi gerekliliği de karara bağlanmıştır.

18.Milli Eğitim Şurası'nda, Bilim ve Sanat Merkezi'ne atacak öğretmen nitelikleri ile yapısal özellikleri konusunda kararların alınmasının yanı sıra üstün yetenekli çocukların tespitinde geçerli ve güvenilir tanılama araçlarının geliştirilmesi gerekliliği ile üstün yeteneklilerin istidatlarına göre programlamanın yapılacağı özel eğitim okulları açılması tavsiye kararı olarak yer edinmiş ve BİLSEM'lerin ortaöğretim düzeyinde de yaygınlaştırılarak hem bilim hem sanat açısından özel yetenekli öğrencilere hitap edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. 19.Milli Eğitim Şurası'nda ise üstün yetenekli öğrencilerin eğitimini konu edinen yönetmelik hazırlanması gerekliliği ifade edilmekle beraber okul öncesinden itibaren geçerli olacak şekilde yeni bir öğretim programlaması yapılmasının kararlaştırıldığı görülmektedir. Ayrıca eğitim yöneticilerinin niteliklerinin artırılması gündeminde lisansüstü programlarda özel eğitimin yönetimi gibi uygulayıcılara yönelik olarak yüksek lisans/doktora programların açılması da kararlaştırılmıştır (Ondokuzuncu Milli Eğitim Şurası, 2014).

Kalkınma planları

Ülkenin dönemler itibarıyla içerisinde bulunduğu sosyal ve iktisadi durumu ortaya koyarak çeşitli kalkınma hedeflerinin yer aldığı temel politika belgelerinden olan kalkınma planlarında birçok konu gibi özel yetenekli bireylere yönelik çeşitli kararların alındığını görülmektedir.

1963-1967 yıllarını kapsayan ilk kalkınma planı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üstün yetenekli bireylere yönelik doğrudan düzenlemeler yer almasa da atıfların yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki; ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşmada eğitim sisteminin rolüne önemine vurgu yapılarak eğitim sisteminin vatandaşların yeteneklerine göre düzenlenmesini, toplum nezdinde sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin hayata geçirilmesini sağlamada önemli bir etken olarak belirtilmiştir. Yetenek ile yeterliliklerin doğru tespit edildiği bir sistem kurulması önerisinin yanı sıra meslek erbabı yetiştirmeyi amaç edinen okullardan mezun olan kimselerin bir üst seviyedeki okula geçişte yetiştirdiği alanda belli bir süre çalışması neticesinde oluşacak iş alanından faydalanmasının sağlanacağı ifade edilmiştir. (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963).

Milli kalkınma anlayışı doğrultusunda gençlerin kabiliyetlerine göre yetiştirilmesi gerektiğinin önemi vurgulayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, 'Gençlik Sorunları' başlığı altında düzenlenen yeteneğe sahip gençlerin gelişmeleri için gerekli ortam ve imkanların sağlanması konusu ile çalışma alanına dolaylı bir şekilde katkı sağladığı ifade edilebilmektedir (İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın çeşitli maddelerinde nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç vurgusu dikkat çekmektedir. Eğitim alanına ilişkin değerlendirmelerde öğrencilerin yeteneklerine göre

değil, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre tahsilleri konusunda tercihlerde bulunduğu tespiti yapılarak kredi, burs, parasız yatılı gibi olanakların artırılması ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra yükseköğretim sisteminin amacına uygun bir şekilde esnetilerek üstün yeteneklilerin kendi alanlarında öğrenimlerine devam etmeleri konusunda sınav sisteminin yeniden düzenleneceği belirtilmiştir (Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bakıldığında güzel sanatlar alanında olağanüstü yeteneği bulunan çocuklara devlet tarafından eğitim olanaklarının sağlanacağı ifade edilmektedir. Üstün zekâ ve özel yeteneğe sahip çocuklara doğrudan atıfta bulunan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sınırlı da olsa alana ilişkin ifadelere rastlamak mümkündür. Eğitim bölümü içerisinde yer alan 'İlkokul ve Ortaokullar' alt başlığında üstün zekâlı öğrencilerin özel eğitim gerektiren öğrenciler içerisinde olduğu belirtilerek öğretmen ve personel yetiştirilmesine ilişkin tedbir alma yükümlülüğü hatırlatılarak insan gücüne olan ihtiyaç konusunda üstün yetenekli çocuklara özgü bir eğitim programlaması yapılacağı belirtilmiştir (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1984).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim gereksinimi bulunan öğrenciler arasında ifadesi yenilenerek eğitimleri için altyapı hazırlanması gerekliliği ile parasız yatılı ve burs sisteminde iyileştirmelere gidilmesi ile maddi olanakları yetersiz yetenekli öğrencilere öncelik tanınmasının amaçlanacağı ifade edilmiştir (Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989). Ayrıca üstün yetenekli öğrencilerin öğretim üyesi, bilim insanı gibi alanlara yönelmesinin teşvik edilmesi konusu ile güzel sanatlar alanında milli kültürün yaşatılması amacıyla üstün kabiliyete sahip beşeri güç ile kültür-sanat altyapısının oluşturulmasının esas alınacağı belirtilmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal alanlarda yapısal değişim projelerini hayata geçirilmesi konusunda düzenleme altına alınan alanlardan birisi insan kaynaklarının geliştirilmesi olup, öğretmen ve öğretim üyelerinin niteliklerinin artırılması için üstün yetenekli öğrencilerin alana yönlendirilmesinin sağlanacağı; üstün zekâlı öğrencilere yönelik eğitim kurumlarının geliştirilmesinin sağlanarak bu alana ilişkin özel sektör girişimlerinin destekleneceği belirtilmektedir (Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995).

Özel eğitim gerektiren üstün zekâlı çocuklara yönelik eğitim ortamı hazırlanmasında yetersiz kaldığı tespitinin yapıldığı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, uygun bir eğitim programının hazırlanmasına ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilerek bu alandaki özel sektör girişimlerinin destekleneceği tekrardan düzenleme altına alınmıştır (Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000). Bu dönemde Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanmasına esas teşkil eden ihtisas komisyonlarındaki çalışmaların önemi de değinmek gerekmektedir. Üstün yeteneğin gelişimine öncelik verecek okullara duyulan ihtiyaç, öğrencilerin ilgi, istek ve yeterlilikleri doğrultusunda yönlendirilmelerinin sağlanması, spor alanında üstün yeteneğe sahip çocuklara yeteneklerine uygun gerekli yönlendirmelerin yapılması, rehberlik ve danışma hizmetlerinin önemi ile belli alanlarda yüksek potansiyele sahip öğrencilerin yurt dışına gönderilerek gelişimlerinin bilimsel olarak takip edilmesi gerekliliği ihtisas komisyonlarının üzerinde durdukları konulara örnek olarak gösterilebilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda özel yetenekli bireylerin eğitimine ilişkin bir düzenleme yer almasa da nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde eğitimin programlarının öneminin dünyanın üzerinde durduğu temel bir konu olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca kalkınma planı hazırlama çalışmaları sırasında kurulan ihtisas komisyon raporunda da üstün yetenekli çocukların eğitimlerinde potansiyellerini kullanabilecekleri şekilde çalışmaların desteklenmesi gerekliliği belirtilmiştir (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2009). Onuncu Kalkınma Planı'nda özel yetenekli bireylerin eğitimleri konusunda bütünleştirme anlayışı ile uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması hedeflenmekle birlikte beşeri sermayenin güçlenebilmesi için beceri ve yetenekleri yüksek olan bireylerin yetiştirilmesinin önemi vurgulanmıştır (Onuncu Kalkınma Planı, 2013).

100.Yıl Türkiye Planı başlığı ile yayımlanan On Birinci Kalkınma Planı'nda özel yetenekli çocuklara yönelik Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu'nun oluşturulacağının yanı sıra içerisinde yaşadığımız teknoloji çağının ihtiyaçları gözetilerek dijitalleşme ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek üstün ve donanımlı işgücü yetiştirilmesi ifade edilmiştir (Onbirinci Kalkınma Planı, 2019) .

Hükümet programları

Politika belgeleri arasında değerlendirebileceğimiz hükümet programlarına bakıldığında özel yetenekli çocuklara yönelik bir hedef içeren programa ilk olarak 1990'lı yıllarda rastlanılmaktadır. 1990-2000 yılları arasında 48 ve 57. Hükümet olmak üzere sadece iki hükümet programında üstün yetenekli öğrencilere yönelik ifadelerle rastlamak mümkündür. 48.hükümet programında, yeterince üzerinde durulmayan bir konu olduğu eleştirisi ile yer alan üstün yeteneğe sahip çocukların özel olarak yetiştirilmesi vurgusu yapılmıştır (Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 2013). 57.hükümet programında ise üstün zekâ ve üstün yetenekli çocukların tanınmasına dikkate çekilmiştir. Üstün zekâ ve üstün yeteneğe sahip özel yetenekli çocukların erken tanılama süreci ile keşfedilerek özel ilgi görmeleri sağlanacağı ifade edilmiştir (Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 2013). 57.hükümet programının ardından 2011 yılında 61.hükümet programında üstün yetenekli çocuklara yönelik ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bu programda üstün yetenekli öğrenciler yeni keşifleri ile geleceğe yön verecek nitelikte ifade edilerek bu çocukların hem tespit hem de eğitim süreçlerine daha fazla ehemmiyet verileceği belirtilmiştir (TBMM Kararı, 2011).

07/09/2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 62.hükümet programında özel yetenek alanına olan ilginin artırılarak devam edeceği belirtilmiştir (TBMM Kararı, 2014). 64.hükümet programına bakıldığında, üstün yetenekli öğrencilerin gelişmelerinin destekleneceği, bu amaç doğrultusunda yeni uygulamalar geliştirilerek özel programların uygulanacağı belirtilmiştir (64. Hükümet Programı, 2015). 65.hükümet programında her ne kadar özel yetenekli öğrencilerden doğrudan bahsedilmese de spor alanında yetenekli ve başarıya sahip kişilere yönelik çalışmaların gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (65. Hükümet Programı, 2016).

Özel yetenekli bireylere yönelik uygulamalar

Ülkemizde özel yetenekli bireylere yönelik uygulamalar, yasal zeminde özel eğitim ihtiyacından doğmaktadır. Özel eğitim, ÖEHY'ne göre "Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim" olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Özel eğitim hizmetlerinin eğitim başlığı altında değerlendirilmeye başlanması 1950'li yıllara dayanmaktadır. 01/08/1951 tarihli 5822 s. Kanun ile bireysel ve gelişimsel özelliklerinden dolayı yaşlılarından anlamlı düzeyde fark gösteren ve bu sebeple özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerinin sürdürdükleri Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu'nun idaresinin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesiyle özel eğitim hizmetinin bir eğitim hizmeti olarak değerlendirilmeye başlandığı ifade edilebilmektedir. Bu gelişmenin ardından Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 14 Mayıs 1952 tarihli 52 sayılı kararı ve MEB'in, GEE Müdürlüğüne yazdığı 16 Mayıs 1952 tarihli 41003/4720 sayılı yazıda "Kör, sağır-dilsiz, geri zekâlı ve eğitimi güç çocuklarla üstün zekâlı çocukların okutulacakları okul ve sınıflara uzman öğretmen, baş öğretmen ve müfettiş yetiştirmek üzere açılması uygun görülmüştür." ifadesi ile özel eğitim bölümünün açılması gerekçelendirilerek bu bölümde özel eğitim alanında yetkinliğe sahip öğretmen yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Özel eğitim alanının kapsamı ise beden engeli olanlar (görme-işitme-beyin-ortopedik-konuşma engelliler ile sürekli bakım isteyenler) ; zihinsel yönden akranlarına nazaran farklılık gösterenler (üstün zekâ, üstün özel yetenek ile zihinsel geriliği olanlar); toplumsal açıdan farklılık gösteren çocuklar (ailesinden kötü muamele gören, terk edilmiş, suça sürüklenmiş, davranış bozukluğu gösteren çocuklar gibi) ;öğrenme güçlüğü olan ve birden fazla engeli barındıran olmak üzere beş grup altında düzenlenmiştir. Üstün zekâlı çocukların ayrıca özel meslek dersleri kapsamında ders programında yerini aldığı görülmektedir (Ataman, 2008:6).

Özel eğitim alanına ilişkin kararların yer aldığı ilk şura olan 5.Milli Eğitim Şurası'nda ilköğretimin zorunlu-ihtiyari olarak iki kısma ayrılmasının uygun görüldüğü ve özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitimlerini devam ettirecekleri okulların mecburi kısımda olduğu değerlendirilmesi yer almıştır. Ayrıca Korunmaya ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun yeniden değerlendirildiği bu şurada üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocukların zihin kabiliyetleri bakımından diğer çocuklardan ayrıldığı ifade edilmekle birlikte tespiti ve yetiştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği de ifade edilmiştir (Beşinci Milli Eğitim Şurası, 1990).

GEE’de özel eğitim alına ilişkin ayrı bir bölüm açılması sonrası alanda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Bu süreçte GEE öncülüğünde Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile öğrencilere grup yetenek ölçekleri uygulanmıştır. Uygulanan grup yetenek ölçeklerine göre ‘Türdeş İlkokul Sınıfları’ denemelerine başlanmıştır. 1959 yılında Ankara Sarar İlkokulu ve 1960 yılında Ankara Ergenekon İlkokulu’nda uygulanan bu denemede, öğrenciler ölçek sonuçları dikkate alınarak ayrı sınıflarda öğrenimlerini sürdürmüşlerdir.

Üstün zekâ ve yeteneğe sahip özel yetenekli çocukların eğitimlerine dair özel eğitim kurumlarının açılabilmesi ve özel sınıflar oluşturulabileceğine ilişkin bir başka adım Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği ile atılmıştır. İlgili yönetmeliğin dört, on üç ve on beşinci maddelerinde üstün zekâ ve üstün özel yetenek şeklinde ifade edilen özel yetenekli çocuklara yönelik özel eğitim okulları ile özel sınıf açılabilmesi yasal zeminde karşılık bulmuştur (Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği, 1962). Bu gelişmenin akabinde 16/09/1962 tarih 3918 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kararıyla 1964-1965 eğitim-öğretim yılından itibaren üst özel sınıf uygulaması başlamıştır. 1960’lı yılların sonlarında MEB aldığı bir kararla herhangi bir gerekçe göstermeksizin üst özel sınıf, türdeş ilkokul sınıflar, yetenek kümeleri gibi uygulamaları sona erdirdiği görülmektedir (Levent, 2011:53). 1960’lı yıllardaki bir başka gelişme, 7.Milli Eğitim Şurası ve 1963-1967 yıllarını kapsayan kalkınma planında özel yetenekli çocukların eğitimlerine dair yapılan vurgular, fen ve matematik alanlarında kabiliyete sahip öğrencilere yönelik Ankara Fen Lisesi’nin kurulmasıyla etkisini göstermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ile Ford Vakfı iş birliğiyle 1964 yılında Ankara Fen Lisesi kurulmuştur. Liseye alınacak öğrencilerin seçiminde ortaokul başarı puanı, öğretmen kurul kararı ile aday gösterilmesi ve ardından gösterilen adaylar arasında yapılacak genel kültür ile yetenek alanlarını kapsayan sınav olmak üzere üç kademeli bir sistem izlenmiştir. Öğrenci seçimindeki bu titiz yaklaşım lisede eğitim-öğretim sağlayacak öğretmenlere de uygulanmıştır. Lisede ders verecek öğretmenler, müfettiş raporları dikkate alınarak seçilmelerinin ardından Ankara Üniversitesi ve akabinde Florida Üniversitesi’nde bir dizi eğitime tabi tutulmuşlardır (Çitil, 2020:518-519). Yedinci Milli Eğitim Şurası’nda alınan kararlarda dikkat çeken bir başka nokta ise sanat enstitüleridir. İlgili şurada üstün yetenekli öğrencilerin branşlarına göre yükseköğrenime hazırlanmalarını amaçlayan erkek sanat enstitüsü kurulması, kararlar arasında yer almaktadır (Yedinci Milli Eğitim Şurası, 1962). 1960’lı yıllardaki önemli bir diğer gelişme ise Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’nın kuruluşudur. Bilim insanı ve araştırmacıların yetiştirilmesi ve gelişimlerine katkı sağlayarak bu amaçla ödüller vermenin yanı sıra öğrenim sırası ve sonrasında üstün başarı gösteren gençlerin gelişimlerinde destek olmak için burs olanaklarının sağlanması ile düzenlenecek proje yarışmalarıyla gençlerin kendilerini göstermelerine fırsat tanınması TÜBİTAK’ın görevleri arasında yer almaktadır.

1960’lı yılların ardından 1970 ve 1980’li yıllarda milli eğitim şura kararları ve kalkınma planlarında üstün yetenekli çocuklara ilişkin ifadeler yer almakla birlikte özel eğitim alanını kapsayan kanuni ve yönetmelik bazında çeşitli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde öğrencilerin eğitim hayatlarını ilgi ve yeteneklerine göre devam ettirmelerini sağlayacak kurumlar olarak Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri’nin 1989-1990 eğitim-öğretim dönemi ile birlikte açılışının yapıldığı görülmektedir.

1990’lı yıllara gelindiğinde özel eğitim alanına yönelik çalışmaların diğer dönemlere göre hız kazandığını söylemek mümkündür. Özel yetenekli öğrencilere yönelik ayrı bir komisyon kurularak çeşitli kararların alındığı Birinci Özel Eğitim Konseyi’nde; tanılama, özel yeteneğe yönelik farkındalık oluşturulması, özel eğitim programlarının düzenlenmesi, kredi yaklaşımının benimsendiği sınıf geçme sistemi, öğretmenlere yönelik çeşitli hizmet içi eğitimlerin verilmesi, yasal düzlemde özel yetenekli öğrencilere yönelik yasal zeminde çeşitli çalışmaların yapılması, öğrencilere sağlanacak imkanlar vasıtasıyla beyin göçünün önlenmeye çalışılması gibi konular üzerinde durulmuştur (MEB, 1991).

1991 yılında rastladığımız bir gelişme üstün yetenekli öğrenciler için açılmış özel eğitim kurumu olan Yeni Ufuklar Koleji’dir. Üstün yetenekli öğrencilere özel açılan bu eğitim kurumu, MEB tarafından müfredatı onaylanmamış ve 2001 yılına gelindiğinde ise çeşitli nedenlerden dolayı faaliyetlerine son verilmiştir. 1993 yılında özel yetenekli öğrencilere yönelik Özel İnanç Lisesi açılmıştır. 2002 yılında Türk Eğitim Vakfı’na devredilmesi ile Türk Eğitim Vakfı Özel İnanç Lisesi (TEVİTÖL) adını alan TEVİTÖL, Türkiye’nin çeşitli yerlerinden özel değerlendirme sınavı ile seçilen öğrencilere ortaöğretim düzeyinde yatılı olarak hizmet vermektedir. TEVİTÖL, faaliyetlerine günümüzde de devam etmektedir.

1995 yılında özel yetenekli çocukların eğitimleri konusunda somut adım atıldığı görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin geçirdikleri tanılama ve sınav süreci sonrasında okul dışı etkinlik ve proje çalışmalarını gerçekleştirecekleri günümüzde de aktif olarak faaliyetlerini sürdüren MEB bünyesinde Bilim Sanat Merkezleri(BİLSEM) açılmıştır. Ankara BİLSEM açılan ilk Bilim ve Sanat Merkezi'dir. Örgün eğitim kurumlarını destekleyici, devam zorunluluğu olan, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı'na bağlı BİLSEM, özel yetenekli öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerini ve en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak üzere okul saatleri dışında destek eğitimi vermek üzere açılmış eğitim kurumudur. Zekâ testlerinde, testin türü dikkate alınarak 130 veya 140 üzeri IQ puanına sahip ya da müzik veya görsel sanatlar alanında yaşıtlarına göre anlamlı bir farklılığı bulunan ve üst düzey performans sergileyen özel yetenekli çocuklara BİLSEM'de eğitim desteği sunulmaktadır. BİLSEM'e alınacak öğrencilerin belirlenmesi için her yıl bakanlık tarafından belirlenen tarihte genel yetenek, müzik ve görsel sanatlar olmak üzere aday gösterilen öğrencilere yönelik bir sınav gerçekleştirilmektedir. Sınav sonuçlarına göre baraj puanını geçen öğrenciler bireysel incelemeye tabi tutulmakta olup burada uygulanan zekâ testi veya görsel sanatlar ya da müzik alanındaki yetenek incelemesinin akabinde her bir alan için ayrı olmak üzere Türkiye barajını geçen öğrenciler BİLSEM'e kaydolmaya hak kazanmaktadırlar. Her ne kadar bireysel eğitim sağlamak esas olarak kabul edilse de genellikle 2-6 kişilik öğrenci grupları ile birlikte çalışma yapılmaktadır. Öğrencinin BİLSEM'e kayıt yaptırması ile başlayan eğitim süreci ilkokul, ortaokul ve lise hayatları boyunca devam etmektedir. BİLSEM'deki eğitimleri sonunda öğrencilere herhangi bir diploma verilmez ve lise/üniversite giriş sınavlarında ek puan gibi bir uygulama sunulmaz. BİLSEM'lerin kuruluş ve işleyişlerini düzenleyen hukuki normun niteliği ise yönerge şeklindedir. BİLSEM'lerin işleyişini düzenleyen herhangi bir kanun ya da yönetmelik bulunmamaktadır (BİLSEM Nedir, 2023).

Üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmelerinde önemli rol üstlenecek olan öğretmenlerin yetiştirilme sürecine bakıldığında 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi veren 'Üstün Zekâlılar Öğretmenliği' bölümünün açılması önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. 2016 yılında özel eğitim alanlarına ilişkin programların 'özel eğitim öğretmenliği' programı altında toplanması ile birlikte ilgili bölüm son mezunlarını 2019 yılında vermiştir. 2002 yılında atılan bir başka önemli adım ise İstanbul'da Kurtuluş Savaşı sonrasında ilk yapılan okul olarak bilinen Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu ile MEB ve İstanbul Üniversitesi HAYEF iş birliğiyle imzalanan protokoldür. İlgili protokol ile Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yönelik farklılaştırılmış bir program uygulanmaya başlandığı bir uygulama okulu olmuştur. Özel yetenek alanındaki gelişmeler sosyal bilimler liseleri ve spor liselerinin açılmaya başlamasının yanı sıra özel eğitim kurumlarında ayrı sınıf uygulamaları ile devam etmiştir (Çitil, 2018: 156).

Toplumsal olarak da alana ilişkin farkındalığın oluşmasında önemli bir yere sahip olan, 2004 yılında MEB, Marmara Üniversitesi ve Çocuk Vakfı iş birliğiyle gerçekleştirilen Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi ile akademik alan ve politika belgelerine yön verecek önemli bilgilerin derlendiği bir çalışma gerçekleştirildiği de görülmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilere farklılaştırılmış ve hızlandırılmış bir eğitim ortamının sunulmasının yanı sıra ebeveynlere eğitim, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermeyi amaçlayan Eskişehir Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Programı 2007 yılında bir program olarak kuruluşunu gerçekleştirmiş; 2014 yılında uygulama ve araştırma merkezine dönüştürülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, özel yetenek alanına yönelik ilk eylem planı olarak 2000'li yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde üstün yetenekliler alanına ilişkin ayrı ve özgün bir kanuni düzenleme yapılması gerekliliği konusu üzerine kurulan meclis araştırma komisyonları önemli politika belgeleri arasında yerlerini almaktadır. 2010 yılında kurulan Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Raporu ile Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu üstün yetenekli bireylerin tanımlanması, stratejik önemleri, yaşadıkları mağduriyetler, eğitim ve istihdamları açısından önemli politika belgeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012).

2017 yılında, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 29.madde düzenlemesinde yer alan “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanınması ile bu bireylere sunulan eğitimin niteliğini artırmak için araştırma, geliştirme, inceleme, uygulama ve izleme yapmak üzere” bir merkez ve okul açılacağı hükmü gereği Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM), MEB'in yeni bir projesi olarak 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da faaliyete başlamıştır. ARGEM özel yetenekli öğrenciler için açılmış ilk resmi ayrı okul olup, öğrenciler yatılı olarak öğrenim görmektedir. Okulun öğrenci seçimi ise BİLSEM'lerden yapılmaktadır (Çitil ve Sak, 2020:120)

2019-2023 yıllarını kapsayan MEB Stratejik Planı'nda özel yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yönelik hedefler ve uygulama konusundaki ihtiyaçlar belirtilmiştir. Tüm öğrencilerin tarama sistemine dâhil edilmesinin zorluğu, özgün zekâ testlerinin maliyetli olması ve üretilmesinde sıkıntılar yaşanması, özel sektörün tarama, tanılama ve eğitim konusunda yatırım yapmaması risk olarak değerlendirilmiştir. Uygulama konusundaki ihtiyaçlar ise; BİLSEM kurulması ve kurumsal yapısının yeniden kurgulanması, arama hizmetlerinin yaygınlaştırılması, özgün zekâ ve yetenek testleri geliştirilmesi ve yurt dışında geliştirilmiş ölçeklerin kültürel uyum çalışmaları yapılması için kaynak ihtiyacı, ölçek geliştirme çalışmaları için nitelikli hizmet içi ve sertifika eğitimlerinin düzenlenmesi, özel yeteneklilere yönelik öğrenme ortamları, ders yapıları ve materyallerinin geliştirilmesinde özel teşebbüsün katkılarının artırılması için iş birliği yapılması olarak maddeler altında toplanmıştır (MEB , 2019).

Sonuç

Bireye, topluma ve devlete bütünsel katkı sağlanmasında, çocukların yeteneklerinin keşfedilerek, yetenek ve ilgilerini geliştirme yönünde eğitimlerin farklılaştırılması; eğitimin işlevine uygun hizmet ederek eğitim ile varılması istenen amaca ulaşmada önemli rol oynamaktadır. Bu farklılaştırmanın eşitlik ilkesi ile de gerek anlamsal gerekse Anayasamızda ifade edildiği şekli ile çelişmediği görülmektedir. Eşitlik kavramına ilişkin incelemelere bakıldığında, şekli ve maddi eşitlik ayrımı ile karşılaşılmaktadır. Maddi eşitlik ise farklı durumda olanların farklı kurallara bağlı olmasını ifade etmektedir. AYM'nin konuya ilişkin verdiği emsal kararlardan olan 27.09.1988 tarih, E.1988/7 ve K. 1988/27 sayılı kararda yer alan ‘eşit olmayanların eşitsizliği’ eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz.” ifadeleri bu konuya gerekçe olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla normal eğitimden faydalanamayan bireyler için farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanmasını eşitlik ilkesi bağlamında incelediğimizde, ilgili hukuki düzenlemeler ve eğitimin ana işlevi ile ulaşılmak istenen hedef dikkate alınarak, farklı bilişsel ve yeteneklere sahip olarak dünyaya gelen çocuklara kendilerini gerçekleştirme ve yeteneklerini keşfederek maksimum fayda sağlamak için eğitim politikalarının farklılaştırılarak uygulanmasının eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağı hatta bir yükümlülük olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ülkemizin taraf olduğu BM İHEB, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile temel bir insan hakkı olan eğitim hakkını bireylere sağlamada çocukların yüksek yararını gözeterek onların farklı bilişsel ve yetenek yapılarını dikkate alarak ilgi, ihtiyaç, kendilerini gerçekleştirme ve yeteneklerini geliştirmeye yönelik politikalar oluşturma yani eğitimsel politikalarda eşit olmayanların eşitsizliği anlayışı doğrultusunda farklılaştırılmış bir hizmet sunmayı sosyal devlet anlayışının gereği olarak taahhüt ettiği ve bu konuda sorumluluk altına girdiği açıktır.

Özel eğitim alanı içerisinde yer alan üstün yetenekli bireylerin yasal olarak tanımlanması yapılırken “özel yetenekli birey” ifadesi kullanılmaktadır. Önceki yönetmelikte üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları çeşitli ölçeklerde güzel sanatlar, teknik ve benzeri alanlarda yaşlılarından belirli ölçüde üstün olanlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama biçimi, genel kabul gören anlayışla ve ülkemizin de şu anda üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda sorumluluğu üstlenen önemli kurum olan BİLSEM'lere öğrenci seçiminde kullanılan yöntemlerde esas alınan kriterleri ifade eder şeklindedir. Mevcut durum değerlendirildiğinde hukuk normlarındaki tanımlama ile uygulamada esas alınan kriterlerin çatıştığı da görülmektedir.

BİLSEM'lerde yapılan ek eğitimlerin yetersizliği, her tanılanan öğrencinin şehir-ilçe merkezlerinde yaşamaması dolayısıyla BİLSEM'e erişim zorluğu yaşanması, lise seviyesine gelen öğrencilerin kapasitelerine uygun bir üst eğitim kurumundaki eğitimcilerle (üniversite) çalışmak yerine yine BİLSEM'de görev yapan öğretmenlerle çalışmak zorunda kalmaları da eğitim programlarındaki eksiklik

olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka sorun da örgün eğitimlerine devam eden özel yetenekli öğrencilerin okul sonrası etkinlik, proje yaptıkları BİLSEM'e devam etmelerinden dolayı gün içinde 10-13 saati bulan eğitime-çalışmaya maruz kalmaları olarak ifade edilebilmektedir. Bu durumda öğrenciler zayıf yönlerini geliştirecek, ileri oldukları alanlarda ürün yapacak zamanları kalmamaktadır.

Uygulamadaki bir diğer eksiklik ise dezavantajlı birey olarak tanımlanan üstün/özel yetenekli çocukların ailelerinin, sosyal ve ekonomik destek ihtiyaçlarının bugüne kadar gündeme alınmamış olmasıdır. Araştırma ve proje faaliyetleri gerçekleştirilmesi beklenen bu çocuklara herhangi bir maddi destek sağlanmaması ciddi bir çelişki olarak yansımaktadır. Dezavantajlı bireyler ve çocuklar için devletimizin pek çok ekonomik /sosyal desteği olmasına rağmen üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocuklar bu tür yardımlardan faydalanamıyor olması “adalet” ve “kapsayıcı devlet” kavramlarına ters düşmektedir.

Ülkemizde örgün eğitimlerine devam eden özel yetenekli bireyler, tanılama ve BİLSEM sınavlarını başarılı bir şekilde tamamlamalarının akabinde BİLSEM’lerde okul sonrası etkinlik ve proje faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Üstün zekâ ve yeteneği içerisine alan bir kavram olan özel yetenekli birey tanılanmış olsa dahi BİLSEM sınavlarından başarısız olması halinde BİLSEM’den faydalanamamaktadır. Ayrıca tanılama araçlarında da bir yeknesaklığın olmadığı da görülmektedir. Bu sebeple öncelikli olarak özel yetenekli birey kavramına ilişkin aile, öğretmen ve öğrenci iş birliği ile farkındalık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yapılacak farkındalık çalışmaları ve aile eğitimlerinin ile öğrencilerin tanılama oranında pozitif yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özel eğitim ihtiyaçları dolayısıyla farklılaştırılmış bir eğitim programına ihtiyaç duyan özel yetenekli bireylere yönelik kamu politikası oluşturma süreci öncelikle sorunun ne olduğunun cevaplandırılması ile başlamalıdır. Burada hukuk metinlerindeki tanımlar arasındaki farklılığın oluşturduğu çelişki ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla özel yetenekli bireyin kavramsal açıklamasında mevzuat bağlamında yeknesaklığın sağlanması için ortak bir kavram geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bilim sanat merkezlerinin toptancı eğitim anlayışı yerine bireyin zihinsel kapasitesi, gelişim eğrisindeki hızı, öğrenim ihtiyaçları, yetenek gelişimi, ilgileri desteklenerek ve belirlenerek buna uygun bireysel eğitim-öğretim planlarının yapılması için gerekli yasal düzenlemenin tamamlanmasıyla da süreç desteklenmiş olacaktır.

Özel yetenekli bireyleri ülkelerin nitelikli beşeri sermayesi olarak nitelendirip eğitimleri yönünde Anayasal ve uluslararası metinlerin gerektirdiği sorumluluk dolayısıyla hukuki düzenlemelerin yapıldığı gözlenmektedir. Ancak yapılan bu düzenlemeler yönerge niteliğinde olup özel yetenekliler alanına ilişkin daha güçlü bir koruma sağlayacak kanuni düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Bu durumda özel yetenekli bireylere yönelik, istihdamı da içerisine alacak bir şekilde eğitim süreçlerinin her basamaklarını düzenleyecek kanuni düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Böylelikle hukuk metinlerinde birlik sağlanarak uygulamada yaşanan ikircikli durumlar da ortadan kaldırılmış olacaktır.

Hukuki düzenlemeler ve politika metinlerindeki düzenlemelerin uygulamaya yansıyan yönlerindeki aksaklıkların çözümlenmesi için Cumhurbaşkanlığı düzeyinde bir tespit yapılması ise elzemdir. Özel yetenekli bireylerin yetenek alanları ve uzun vadede ilişkili olabilecekleri kurumlar düşünüldüğünde mevcuttaki tüm bakanlıkların çeşitli görevleri olacağı aşikardır. Bu sebeple bakanlıklarla koordineli bir şekilde çalışabilecek bir üst kurulun varlığının, alana ilişkin ihtiyacı gidereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili (Ed.) içinde, *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları, 127-154.
- Akbulut, O. (2013). Eğitim hakkı. S. İnceoğlu (Ed.), *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve anayasa Yüksek Yargı Makamlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi*. 533-542.
- Aksar, Y. (2013). *Teoride ve uygulamada uluslararası hukuk I* (2 Bs.). Seçkin Yayıncılık.

- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1989). 22. 12. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf adresinden erişildi.
- Anbarlı Bozatay, Ş. (2022). Ulusal önleme mekanizması olarak insan hakları ve eşitlik kurumu. A. Yılmaz, D. Şahyar Akdemir (Ed.) içinde, *Türkiye'de insan hakları problemiği*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, 253-276.
- Ataman, A. (2008). Gazi eğitim enstitüsü özel eğitim şubesi ilk mezunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 1-13.
- Atmış Dördüncü Hükümet Programı (2015). 28. 02. 2022 tarihinde https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf adresinden erişildi.
- Atmış Beşinci Hükümet Programı. (2016). 02 28, 2022 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukumet-programi-20180125142728.pdf> adresinden erişildi.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 No'lu Protokolün 2. Maddesi Hakkında Rehber. (2015). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. 06. 09. 2023 tarihinde https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_Protocol_1_TUR.pdf adresinden erişildi.
- Bakanlar Kurulu Kararı. (1949, 05 27). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. Resmi Gazete. 28.02. 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf> adresinden erişildi.
- Batum, S. (1993). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984). 22. 12. 2022 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> adresinden erişildi.
- Beşinci Milli Eğitim Şurası. (1990). MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı. 21. 12. 2023 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/5_sura.pdf adresinden erişildi.
- Bildiren, A. ve Fırat, T. (2020). İki kere özel öğrenciler: öğrenme güçlüğü olan özel yetenekli öğrenciler. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 5 (10), 239-256.
- Bildiren, A. ve Uzun, M. (2007). Üstün yetenekli öğrencilerin belirlenmesine yönelik bir tanılama yönteminin kullanılabilirliğinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 31-39.
- Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi (2018). 28. 02. 2023 tarihinde http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_12/06214921_BIYLIYM_VE_SANAT_MERKEZLERIY_YOYNERGESIY.pdf adresinden erişildi.
- BİLSEM Nedir (2023). 06. 10. 2023 tarihinde https://kdzereglibilsem.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/67/08/765945/dosyalar/2019_11/181539_34_Bilsem_Nedir.pdf adresinden erişildi.
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963). Başbakanlık Devlet Matbaası. 22. 12. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf adresinden erişildi.
- Birinci, G. (2017). İnsan hakları evrensel bildirgesi'nin kısa tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of ISS*, 7 (2), 50-81.
- Çağıl, O. M. (1984). İnsan hakları ve tabii hukuk. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 50 (1-4), 69-115.
- Çağlar, D. (2004). Üstün zekalı çocukların özellikleri. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, ve A. E. Bilgili (Ed.) içinde, *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler*. Çocuk Vakfı Yayınları, 111-126.
- Çelik, E. (1988). İnsan hakları Avrupa Sözleşmesinin Türk hukukundaki yeri ve uygulaması. *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, 9 (1-3), 47-56.
- Çitil, M. ve Sak, U. (2020). Türkiye'de özel yetenekli bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri. U. Sak, ve S. Toraman (Ed.) içinde, *Türkiye'de özel eğitim hizmetleri*, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 117-136.
- Çitil, M. (2018). Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi programının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 47 (1), 143-172.
- Çitil, M. (2020). Geçmişten günümüze Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi: Prof. Dr. Ayşegül Ataman ile görüşme. *Çocuk ve Medeniyet*, 5 (10), 511-524.

- Çitil, M. ve Ataman, A. (2018). İlköğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin davranışsal özelliklerinin eğitim ortamlarına yansımaları ve ortaya çıkabilecek sorunlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (1), 185-231.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi (1995). *Milletlerarası Sözleşme (22184)*. 06.03.2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> adresinden erişildi.
- Davidson Institute (2020). 06. 09. 2023 tarihinde Profiles of the gifted and talented: <https://www.davidsongifted.org/gifted-blog/profiles-of-the-gifted-and-talented/> adresinden erişildi.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2009). 22. 12. 2022 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dokuzuncu-Kalkinma-Plani-Egitim-Okul-Oncesi-Ilk-veOrtaogretim-OIK.pdf> adresinden erişildi.
- Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası (1974). 22. 12. 2022 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf adresinden erişildi.
- Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun (1949). 21. 12. 2023 tarihinde [resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf](https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf) adresinden erişildi. 04. 08. 1949.
- Enç, M. (2004). Özel eğitimin gerekçesi. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, ve A. E. Bilgili (Ed.) içinde, *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları, 221-232.
- Enç, M. (2005). *Üstün beyin gücü*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2000). *İnsan hakları, küresel siyaset ve Türkiye*. Boyut Yayın Grubu.
- Erdoğan, M. (2006). *Aydınlanma, modernlik ve liberalizm*. Orion Yayıncılık.
- Ergüneş, Y. (1998). *Eğitim bilimine giriş*.
- Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun, (1956, 15/2). 12. 12. 2023 tarihinde [resmigazete.gov.tr/arsiv/6955.pdf](https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6955.pdf) adresinden erişildi.
- Harris, D., O'Boyle, M., Bates, E., ve Buckley, C. (2013). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hukuku*. (H. Dinçer, Dü., M. Bingöllü Kılıcı, U. Karan, Çev.), Yüksek Yargı Makamlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi.
- Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. (2013, 12). 8. TBMM Başkanlığı Yayınları. 27. 02. 2022 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_8.pdf adresinden erişildi.
- Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. (2013, 12). 10. TBMM Başkanlığı Yayınları, 02. 27. 2022 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_10.pdf adresinden erişildi.
- İHEB. (1948). Ankara Üniversitesi, İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi. 30.05. 2023 tarihinde <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> adresinden erişildi.
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968). 12. 22. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Planı-1968-1972.pdf adresinden erişildi.
- İlköğretime Yönelme Yönergesi. (2003, 09). *MEB Tebliğler Dergisi*. 01. 08. 2023 tarihinde <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/285.pdf> adresinden erişildi.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (ty). 06. 09. 2023 tarihinde <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> adresinden erişildi.
- Kapani, M. (2013). *Kamu hürriyetleri*. Yetkin Yayınları.
- Kepenekçi, Y. K. (2004). Hukuk ve öğretmenlik mesleği. M. D. Karşı içinde, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Öğreti, Pegem A Yayınları, 179-204.
- Kutlu Abu, N. (2022). Üstün yeteneklilerin kaynaştırılmasında farklılaştırılmış öğretim tasarımı. N. Kutlu Abu içinde, *İlkokulda Üstün Yetenekli Öğrencilerin Çok Yönlü Desteklenmesi*. Nobel Akademik Yayıncılık, 47-71.
- Levent, F. (2011). Üstün yeteneklilerin eğitimine ilişkin görüş ve politikaların incelenmesi. *(Yayımlanmış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 02.09.2022 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=azD6s6HtQ2MoS8aGvPMLw&no=wYDyvZekâaqxkc59p6KT-A> adresinden erişildi.
- Marland, S. P. (1972). *Education of the gifted and talented*. Volume 1: Report to the Congress of the United States by the U. S. Commissioner of Education.
- MEB (2019). *2019-2023 stratejik planı*.

- (2012). *Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. TBMM. 06. 10. 2023 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/129> adresinden erişildi.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği. (1985). 12.09). (1985). 27. 02. 2023 tarihinde <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/18953.pdf> adresinden erişildi.
- Onbirinci Kalkınma Planı. (2019). 12 22, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden erişildi.
- Ondokuzuncu Milli Eğitim Şurası. (2014). 22. 12. 2022 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf adresinden erişildi.
- Onuncu Kalkınma Planı. (2013). Ankara. 12 21, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf adresinden erişildi.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Pegem A Yayıncılık.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2006, 31. 05). 01. 09. 2023 tarihinde resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060531-2.htm adresinden erişildi.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018. 07. 07). *Yönetmelik (30471)*.
- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği. (1962.07.27). 27. 02. 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11162.pdf> adresinden erişildi.
- Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017. (2013, 2). 27. 02. 2022 tarihinde <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/005.pdf> adresinden erişildi.
- Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 01. 01. 2023 tarihinde https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibireylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf adresinden erişildi.
- Sak, U. (2010). *Üstün zekalılar: özellikleri tanınmaları eğitimleri*. Maya Akademi Yayınevi.
- Sak, U. (2017). Üstün zekalı öğrencilerin eğitimi. İ. H. Diken (Ed.) içinde, *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Pegem Yayıncılık, 539-581.
- Sekizinci Milli Eğitim Şurası. (1970). MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı. 12 22, 2022 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/8_sura.pdf adresinden erişildi.
- Silverman, L. (1993). Early signs of giftedness. 06 10, 2023 tarihinde <https://australiangiftedsupport.com/ccmword/wp-content/uploads/2014/12/1352283166.pdf> adresinden erişildi.
- Sürer, F. (2022). Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye’de eğitim hakkı ile ilgili kararlarının incelenmesi, (*Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, H.ve Zorlu, A. (2022). Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılama süreci ve tanılamada kullanılan yöntemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 863-885.
- Tanık Önal, N. (2019). üstün zekalı çocukların tanınmaları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), 1591-1602.
- Tarhan, S. & Kılıç, Ş. (2014). Identification of gifted and talented student and models in turkey. *Journal of Gifted Education Research*, 2 (2), 27-43.
- TBMM Kararı. (2011). 27. 02. 2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717-1.htm> adresinden erişildi. (17.07.2011).
- TBMM Kararı. (2014). 28. 02. 2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907-1.htm> adresinden erişildi. (2014. 09 07).
- Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2000). 22. 12. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf adresinden erişildi.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1973). 22. 12. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf adresinden erişildi.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1995). 22. 12. 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf adresinden erişildi.

Yedinci Milli Eğitim Şurası. (1962).

22. 12. 2022 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08162906_7_sura.pdf adresinden erişildi.

Etik kurul onayı

Bu çalışma, saha araştırması gerektirmediğinden ve içerik analizi yapıldığından, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

1. yazar %60 oranında, 2. yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.